

УДК 378.012:001.895

Т. І. СУЩЕНКО

доктор педагогічних наук, професор
Класичний приватний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТЯН

У статті розкрито психолого-педагогічні механізми науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності освітян (на основі узагальнення досвіду роботи колективу кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету). На основі розгорнутого теоретичного аналізу наукових досягнень визначено сутнісні особливості інновацій в освіті; узагальнено показники інноваційної педагогічної діяльності; охарактеризовано пріоритетні завдання розвитку навчального закладу, що працює в інноваційному режимі, а також акцентовано на необхідності трансформації існуючої парадигми освіти.

Ключові слова: нововведення, інноваційний режим, педагогічна інновація, інноваційна педагогічна діяльність.

Постійно-неперервною та актуальною була й залишається проблема прогресивних нововведень у науці та освіті. Інноваційні ідеї розвивалися шляхом цілеспрямованого створення сприятливих умов для всебічного розвитку особистості, її самоактуалізації, захисту, підтримки, повного прийняття її індивідуального досвіду.

Інноваційна практика базується на емпіричному пізнанні нових засобів взаємодії в процесі співтворчості вчених і вчителів на основі вдосконалення професійної майстерності, конструюванні та створенні нових освітніх технологій, розвитку педагогічної творчості.

Відомо, що майстерність упровадження інноваційного досвіду й досягнення продуктивних результатів у навчанні та вихованні є продуктом креативної практики, адже наукові закономірності теж реалізуються в різноманітному особистісно-продуктивному результаті.

Тому процес розвитку інноваційної практики вчителів має бути керованим, науково обґрунтованим і методично забезпеченим. Цю місію, як довів досвід Класичного приватного університету, найдоцільніше можуть виконувати кафедри освіти, на яких, як правило, працюють учені з великим досвідом педагогічної роботи в школі або ВНЗ.

Мета статті – висвітлити результати теоретико-прикладного дослідження зазначеної проблеми колективом кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету.

Державні нормативні документи найвищого рівня вказують на пріоритетність проблеми переходу до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти, досягнення її високої якості, що передбачає її органічний взаємозв'язок з наукою, педагогічної теорії – з практикою. У зв'язку з цим ко-

лектив кафедри освіти та управління навчальним закладом зосередив свої зусилля на таких напрямках:

- розробка теоретичних основ підвищення ефективності науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності педагогів;
- вивчення можливостей кафедри щодо науково-методичного забезпечення беззупинної підготовки освітян до впровадження інновацій;
- розробка концепції побудови педагогічного процесу з урахуванням тенденцій особистісно орієнтованого підходу до кожного студента;
- спрямування педагогічної діяльності на оптимізацію інноваційного, творчого потенціалу освітян, досягнення ними найкращих результатів у навчально-виховній діяльності;
- розробка й апробація посібників та методичних рекомендацій гуманістичного й професійного змісту для вчителів, керівників шкіл, викладачів вищих навчальних закладів із питань їх професійного самовдосконалення.

Основою ефективності діяльності кафедри з означеної проблеми є досягнення спільності щодо пріоритетів, підходу до науково-методичного забезпечення інноваційної діяльності. Така спільність є необхідною для обрання найнеобхідніших форм науково-методичної допомоги освітянам міста та області.

Розглядаючи проблему інноваційної діяльності, необхідно було визначитися з єдиним підходом до розуміння основних дефініцій і понять, зокрема таких, як “педагогічні інновації”, “інноваційна діяльність”, етапів її розвитку, критеріїв оцінювання рівня інноваційної діяльності, складання “оцінювальної карти ознак новизни”.

Педагогічну інновацію визначаємо як процес об’єктивного чи суб’єктивного оновлення теорії чи практики освіти, який оптимізує досягнення її мети. Інновації є результатом наукових пошуків, перспективного педагогічного досвіду окремих учителів і педагогічних колективів.

Педагогічна інноваційна діяльність – це процес системного експериментування навчально-виховних та управлінських технологій, форм, методів і засобів.

Під *інноваційною діяльністю* розглядаємо продуктивну діяльність, яка пов’язана з перетворенням новизни в нововведення (під новизною розуміють явище, яке несе в собі сутність способу, методики, технології організації та змісту нового, тоді як нововведення – це організація нового).

Основні етапи інноваційної діяльності освітнього закладу: збір інформації та розумова діяльність; створення нового та його опис, вивчення та засвоєння вже відомого досвіду; організація впровадження нової ідеї в практику; в разі отримання позитивних результатів – подальше розповсюдження досвіду.

Педагогічна інноваційна діяльність на кафедрі характеризується виявленням інноваційної ініціативи; експертизою заявок на проведення експериментів із цієї ініціативи; створенням педагогічної інновації; її розповсюдженням та освоєнням.

Продуктами педагогічної інноваційної діяльності є педагогічні інновації (новоутворення, нововведення), які позитивно змінюють систему

освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові або вдосконалені (зміст освіти, освітні технології, методи, форми, засоби навчання та виховання, освітні моделі, адекватні їм системи управління, зафіксовані в придатній для них формі апробації, розповсюдження та освоєння).

До інноваційної діяльності кафедра підходить з різних поглядів. Процеси створення та розповсюдження педагогічних інновацій розглядають як невід'ємні загальнопедагогічні процеси (системний підхід); як частку цілого, глобального й такого, що стосується загальних проблем людства, країни тощо (глобальний підхід); як нестандартні ситуації, що вносять дисбаланс у систему освіти, зокрема в її педагогічні процеси (синергетичний підхід); як процеси, що підлягають якісному та кількісному вимірюванню (статистичний, аналітичний, кваліметричний підходи).

Членами кафедри визначено шляхи допомоги освітянам у створенні та здійсненні програм розвитку інновацій від моменту створення до реалізації авторських концепцій та виходу в масову практику.

Така допомога передбачає створення авторської ідеї навчання й виховання або авторської концепції школи; розробку змісту планів та індивідуальних програм реалізації нових ідей в інноваційній педагогічній діяльності; первинну апробацію та наступну корекцію авторських концепцій, пошук односторонніх і нових аргументів захисту інновацій; реалізацію авторської ідеї, оформлення цілісності інновації на основі експериментів і творчих пошуків; перевірку готовності інновацій до використання в масовій практиці; аналіз можливостей широкого застосування інновації та умов її розповсюдження.

Кафедра дійшла висновку: в основі реального здійснення інноваційної діяльності лежать уміння побудови концептуальної основи педагогічної новизни, яка має бути науково обґрунтованою, прийнятною й зрозумілою, включати діагностику, прогнозування, розробку програми експерименту, аналіз її здійснення, а також реалізацію інноваційної програми, поетапне відстеження результатів її впровадження, корекцію та рефлексію інноваційних дій.

Ми впевнені, що педагогічні інновації є новаторським педагогічним досвідом, який формується їх авторами, є об'єктом права інтелектуальної власності. Тому важливого значення набувають питання, пов'язані з наданням авторам інновацій кваліфікованої оцінки, в результаті якої визначається їх статус як педагогів-новаторів, педагогів-інноваторів та статус закладу освіти як експериментального, інноваційного, авторського.

Для підвищення ефективності діяльності інноваційних закладів необхідне розуміння доцільності або недоцільності педагогічних інновацій. Так, при кафедрі створено експертну комісію з правом залучення спеціалістів і фахівців відповідного профілю до підготовки експертних висновків щодо відповідності запропонованих інновацій запитам навчального закладу, вимогам держави, педагогічної науки, культури, освіти.

Мета експертної комісії – сприяти розвитку інноваційної творчості та запобігати розповсюдженню малоефективних педагогічних проектів, навчальних програм, видань і матеріалів.

Пріоритетними принципами відбору педагогічних інновацій на сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні визнано принципи демократизму, гуманізму, патріотизму, діалектичного динамізму, перспективності, відкритості.

Розроблено спеціальну “Оцінювальну карту ознак новизни” та чіткі критерії ефективності інновацій. Педагогам повідомляють, що експертна комісія може дати позитивний висновок щодо рекомендації інновацій до впровадження, якщо:

- запропоновані матеріали забезпечують вищий рівень розвитку особистості дитини чи дитячого колективу навчально-виховного закладу;
- вирішено актуальне завдання, що відповідає сучасним концепціям і гарантує досягнення принципово нових результатів;
- нововведення покращить загальний стан усебічного розвитку особистості дитини, рівень духовного комфорту дітей та вчителів, вихованість і культуру дітей та вихователів, якість навчально-виховного процесу;
- в інноваційних матеріалах чітко вказано, що зроблено вперше, а що набуло подальшого розвитку;
- розв’язано проблему, яку складно вирішити за допомогою стандартних методів;
- нововведення доступні;
- наявна така оригінальна педагогічна ідея, яка за значенням наближається до наукової новизни;
- нововведення життєздатне й передбачає сукупність змін, які воно спроможне здійснити в освітньому середовищі протягом певного життєвого циклу; вказано регіональність (загальна, районна, місцева) тощо.

Експертна комісія попереджає: щоб отримати позитивний висновок на замовлене нововведення, в поданих матеріалах не повинно бути повторень уже відомого досвіду; інновації мають бути пов’язані з особистісним гуманним підходом до організації педагогічного процесу в будь-якому освітньому закладі; покращенням умов праці та навчання.

Гуманізацію розглядають як інноваційний і найефективніший спосіб наближення до особистості дитини, вона дає змогу досягати прогресивної мети, поставленої будь-якою програмою чи стандартом освіти з кожного навчального предмета, морально забезпечує успішне засвоєння навчального матеріалу, максимально розвиває самостійне творче мислення, тому що її особливістю є беззаперечне сприяння й визнання права кожної людини на її максимальний розвиток і саморозвиток.

Педагогам повідомляють показники інноваційності гуманізації педагогічної діяльності, зокрема такі, як:

- частота, кількість, послідовність і яскравість вияву в педагогічній діяльності суб’єкт-суб’єктних гуманних взаємин, їх стійкість, тривалість, виявлення рішучості та наполегливості щодо їх збереження й захисту;
- скорочення дистанції між учителем і учнями в навчальних стосунках, покращення особистісного статусу суб’єктів педагогічного процесу;

наміри, буденні турботи про людину, морально-особистісні новоутворення як форма суб'єктивної активності;

- поступове й послідовне вибудовування гуманних дій (від люб'язності до допомоги тому, хто потрапив у небезпеку, готовність відсунути на задній план свої бажання й плани, різноманітні витрати тощо);

- спільність у виконанні програм гуманного саморозвитку суб'єктів педагогічної діяльності, коли діти та батьки є її співавторами, вона служить інтересам дитини;

- наповнення життєдіяльності школи добротворчістю, в якій діти та батьки виступають її співавторами, і вона служить інтересам дитини;

- наповнення життєдіяльності суб'єктів педагогічної діяльності гуманним змістом; перетворення короточасних, ситуативних гуманних переживань на стійкі й глибокі почуття, які стають джерелом благородних вчинків; уміння берегти своє й чуже здоров'я;

- стабільність, безперервність, динамічність, шанобливе ставлення учнів до малечі, людей похилого віку; вміння потурбуватися про них і захистити, поділитися з ними всім необхідним без тиску дорослих.

Ми вважаємо, що інноваційність і специфіка гуманізації педагогічної діяльності полягає в тому, що ця діяльність спрямована не стільки на отримання інтелектуального, матеріального продукту, скільки на розвиток гуманістично орієнтованого типу особистості. Причому в процесі цього розвитку активну роль виконують не тільки вчителі, вихователі та батьки, а й самі учні. У зв'язку з цим визначено й психолого-педагогічні умови гуманізації педагогічної діяльності:

- створення духовно-пошукового середовища, ситуацій успіху, зміна негативних емоцій приємними, розширення емоційних вражень;

- безоцінне прийняття вчителем кожної дитини, підхід до учня з оптимістичних позицій;

- врахування особистісних цілей та інтересів дитини;

- наповнення олюдненим змістом шкільних предметів;

- забезпечення фасілітації, полегшення в осмисленні навчального матеріалу, організація спільної діяльності вчителя та учнів на засадах партнерства;

- застосування інтерактивних методів і форм навчання, де оволодіння знаннями здійснюється в процесі спільного з учителем пошуку істини, зіткнення думок, поглядів, позицій, різноманітних можливих розв'язків пізнавально-моральних завдань;

- розвиток самоконтролю, самооцінки учнів, збагачення їх творчого й духовного потенціалу;

- розкриття внутрішніх мотивів самовдосконалення, озброєння учнів засобами організації їх повноцінного життя, збагачення їх духовного потенціалу;

– розкриття внутрішніх мотивів самовдосконалення, озброєння учнів засобами організації їх повноцінного життя, збагачення їх духовного змісту на кожному віковому етапі.

Результатом інновацій гуманної спрямованості вважають: педагогічну взаємодію, покращення життєдіяльності учнів, співпереживання та співрадість, тяжіння до краси й добра, інтерес до людини, до співтворчості, до самих себе, бажання як найуспішніше реалізувати себе.

Кафедра визначає ті складові педагогічної діяльності, що сприяють успіху: створення педагогом власної науково-методичної бази гуманізації педагогічного процесу; безупинна теоретико-методична самопідготовка вчителів без відриву їх від роботи в школі; приведення у відповідність до вимог сучасних наук свого професійного стану, переосмислення традиційних підходів та власного досвіду; глибокоусвідомлені дії та гуманна позиція вчителя.

Одним із найвагоміших результатів роботи кафедри з проблеми науково-методичного забезпечення діяльності інноваційних закладів стало визначення системності дій науковців і освітян як запоруки досягнення найвищої результативності шляхом охоплення всіх видів діяльності інноваційних закладів на постійній основі.

У систему наукової діяльності кафедри освіти та управління навчальним закладом з науково-методичного забезпечення інноваційних освітніх закладів включено такі компоненти:

- виявлення інноваційної ініціативи, експертизи заявок на проведення експериментів із цієї ініціативи;
- створення педагогічної інновації;
- розповсюдження та освоєння педагогічної інновації;
- сприяння побудові інноваційних концепцій розвитку освітніх закладів, системи планування, організації, координації всіх ланок науково-методичної роботи;
- науковий і педагогічний аналіз діяльності педагогічного колективу;
- проблемні семінари;
- сприяння оволодінню новими технологіями виховання та навчання через роботу постійно діючого консультпункту для керівників навчальних закладів і вчителів з проблеми перспективного педагогічного досвіду (моделювання, корекції, вивчення, узагальнення та впровадження інновацій у масову практику).

Найефективнішою формою роботи з науково-методичного забезпечення діяльності інноваційних закладів ми вважаємо організацію “Школи педагогічної майстерності”, яка об’єднує зусилля колективу кафедри, всіх її членів на вирішення вищеназваних проблем у суб’єкт-суб’єктному педагогічному процесі. Програма “Школи педагогічної майстерності” в кожному конкретному закладі має своєрідне наповнення, але обов’язковими її компонентами є:

- пошук оптимального варіанта трансформування наукових ідей та перспективного педагогічного досвіду (інновацій) у практику навчального закладу;

– визначення форм найефективнішої організації інноваційного процесу та співвіднесення їх із традиційною внутрішньошкільною, методичною та самоосвітньою роботою педагогів, що сприятиме розвитку педагогічної майстерності.

В “Школі педагогічної майстерності” розглядають критерії оцінювання перспективного педагогічного досвіду та виступів претендентів на шкільних, районних, міських та обласному конкурсі “Учитель року”; технологія творчих звітів педагогів, модель захисту педагогічних ідей; проводять ділову гру “Захист авторських інновацій”; обговорюють критерії ефективності інноваційної діяльності вчителів, акмеологічні карти розвитку й саморозвитку управлінської майстерності керівників освітніх закладів.

Методичні рекомендації щодо впровадження педагогічних інновацій висвітлюють у наукових фахових збірниках. Серед науково-практичних заходів “Школи педагогічної майстерності” особливе місце займають виїзди до авторських шкіл, знайомство з діяльністю творчих лабораторій.

У результаті діяльності “Шкіл педагогічної майстерності” захищено більше 20 кандидатських і чотири докторських дисертацій, розроблено такі важливі матеріали:

- концептуальні засади визначення педагогічної творчості;
- модель педагогічної творчості вчителя;
- структура змісту й форми підготовки вчителя до педагогічної творчості;
- психолого-педагогічні умови розвитку творчих можливостей вихованця, методи та прийоми стимулювання його творчої активності;
- форми творчої навчальної діяльності;
- технологія посилення креативності змісту навчального предмета;
- методика оцінювання рівня творчої діяльності вчителя та педагогічних колективів;
- система психолого-педагогічної діагностики творчого розвитку учнів у навчально-виховному процесі;
- тематика засідань педагогічної ради, методичних нарад тощо.

Висновки. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що через підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів вищої школи досягається підвищення рівня майстерності майбутніх спеціалістів, їх готовність до інноваційної діяльності. Подальше реформування системи професійної педагогічної освіти ми пов’язуємо з органічним її поєднанням з навчальними закладами, створенням під керівництвом учених “Школи педагогічної діяльності” як перспективної форми комплексної підготовки вчителів, що працюють, до інноваційної діяльності.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017.

Сущенко Т. И. Психолого-педагогические механизмы научно-методического обеспечения инновационной деятельности педагогов

В статье раскрыты психолого-педагогические механизмы научно-методического обеспечения инновационной деятельности педагогов (на основе обобщения опыта работы коллектива кафедры образования и управления учебным заведением Классического частного университета). На основе развернутого теоретического анализа научных достижений определены сущностные особенности инноваций в образовании; обобщены показатели инновационной педагогической деятельности; охарактеризованы приоритетные задачи развития учебного заведения, работающего в инновационном режиме, а также акцентировано на необходимости трансформации существующей парадигмы образования.

Ключевые слова: нововведения, инновационный режим, педагогическая инновация, инновационная педагогическая деятельность.

Sushchenko T. Psychological and Pedagogical Mechanisms of Scientific and Methodological Support of Teachers' Innovative Activity

The article reveals the psychological and pedagogical mechanisms of scientific and methodological support of the innovative activity of teachers (based on the generalization of the experience of the collective of the department of education and management of the educational institution of the Classical Private University). On the basis of a detailed theoretical analysis of scientific achievements, the author identifies the essential features of innovations in education; the indicators of innovative pedagogical activity are summarized; the priority tasks of the development of an educational institution working in an innovative mode are characterized, and also the need to transform the existing educational paradigm is emphasized.

The features innovative pedagogical activity as a powerful resource quality educational change. Proved that innovative practices based on empirical knowledge of new means of interaction in the process of co-creation scientists and teachers on the basis of improving professional skills, design and creation of new educational technologies, development of educational work. It was shown skill introducing innovative practices and achieve productive results in training and education are the product of creative practice, because scientific laws also implemented in various personal and productive result.

Under the innovative teaching we consider the productive activity of teachers, which is the transformation of innovation into innovation (during novelty refers to a phenomenon that carries the essence of the method, technique, and technology of new content, while innovation is – a new organization).

Determined that the driving force of innovation is the personality of the teacher, we note that this professor, teacher or caregiver has a wide range of opportunities and innovation capacity in implementing creativity. For teachers working in the innovation mode, focus particularly important for sustainable development; transferring the object to a new, qualitatively different state; creating, acquiring and implementing new tools (using specially developed algorithms transform teaching ideas on educational technology); a special kind of creative activity aimed at a high level of professionalism of the teaching staff and new horizons for personal and professional growth of its members.

Key words: innovations, innovative mode, pedagogical innovation, innovative pedagogical activity.